

KÁNÓ

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	
Bevezetés	1
Kánó bemutatása	4
Környezet.....	4
Település	6
Örökségünk	9
Épített értékek.....	9
Településképi szempontból meghatározó területek a településen	15
Beépítésre szánt területek	15
Külterületek, beépítésre nem szánt területek	18
Ajánlások	20
A település belterületére vonatkozó ajánlások	21
Kertek.....	42
Közterületek településképi útmutatója	47
Beépítésre nem szánt területek	54
Jó példák	57
Épületek, épített részletek.....	57
Sajátos építményszíntípusok.....	60
Impresszum.....	63

JELMAGYARÁZAT

elérhetőség, jogi dokumentum,
egyéb hivatkozás

érdekesség

Elérhetőségek

Amennyiben segítségre vagy további
információra van szüksége,
mindenekelőtt keresse fel a Kánói
Önkormányzati Hivatal irodáját e-
mailben

kano.onkormanyzat@tmnet.hu

vagy telefonon: **(48) 568-248**

Az építésügyi eljárásokról
www.e-epites.hu/lakossagi-tajekoztatok
oldalon kaphat tájékoztatást.

BEVEZETÉS

Településképről beszélve a legtöbb embernek a közterületek megjelenése, rendezett, esztétikus kialakítása jut eszébe. A településkép azonban sokkal több ennél, és sokkal több elem alakítja. A legmeghatározóbbak ezek közül maguk az épületek, amik településeinken túlnyomórészt magánkézből vannak. Ebből következik, hogy a településkép megjelenése legnagyobb részt nem is az önkormányzaton múlik, hanem magukon a lakókon: ha a saját házát, kertjét, kerítését mindenki megfelelően alakítja ki, akkor az egész település szebb lesz. Sokszor lehet hallani az ellenvetést, hogy a szépség szubjektív. Az építészeti szépségre ez nem feltétlenül igaz: gondoljunk csak arra, hogy általában nincs vita az emberek között arról, hogy melyik város szép és melyik nem. Ez nem lenne lehetséges, ha az építészeti szépség valóban szubjektív lenne.

A települések képét, szépségét nagy mértékben az épületek formálják. Ezért nem mindegy, hogy egy településen hogyan építkezünk. Ahogy a hétköznapi életben is mindig igyekszünk az alkalomhoz megfelelően öltözködni, úgy egy adott településen is úgy érdemes építkezni, ahogy a település kialakult képe, építészeti hagyományai azt megkívánják: ez az egész közösség érdeke. Ez sajnos azonban nem mindig könnyű. Ebben próbál ez a kézikönyv segítséget nyújtani. Kánó bemutatásával, építészeti értékeinek felvonultatásával szeretne jó, követendő példákat állítani azok számára, akik építeni, felújítani, átalakítani, bővíteni szeretnének a faluban. A szépség ugyanis helyzetfüggő is: ami szép az egyik helyen, nem biztos, hogy az a másik helyen is. A cél az, hogy Kánó meglévő értékeit úgy bővítsük, hogy megőrizzük őket; hogy utódainkra olyan települést hagyjunk örököül, amit ők is méltónak tartanak majd a megőrzésre.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása.

A települések épített örökségéről szólva építéssként, műemlékvédelmi szakmérnökként többször találkozom olyan véleménnyel, hogy az esetlegesen nem túl jó állapotú régi épületek nem szépek. Egy épület nem pusztán attól lesz szép, hogy frissen van felújítva. Ne tévesszen meg minket, ha málló vakolatot vagy hézagos cseréptetőt látunk egy házon: ezek felújítása, cseréje sokkal egyszerűbb, mint egy új ház építése; és ha felújítunk egy régi épületet, azzal az örökségünket is ápoljuk. Éppen ezért a kézikönyv készítése során bátran választottam illusztrációnak olyan épületekről készült fotókat is, amiknek építészeti értéke kétségtelen, de jelenleg kisebb-nagyobb felújításra szorulnak.

A kézikönyv használatáról

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

KÁNÓ BEMUTATÁSA

// Általános településkép, településkarakter

1

KÖRNYEZET

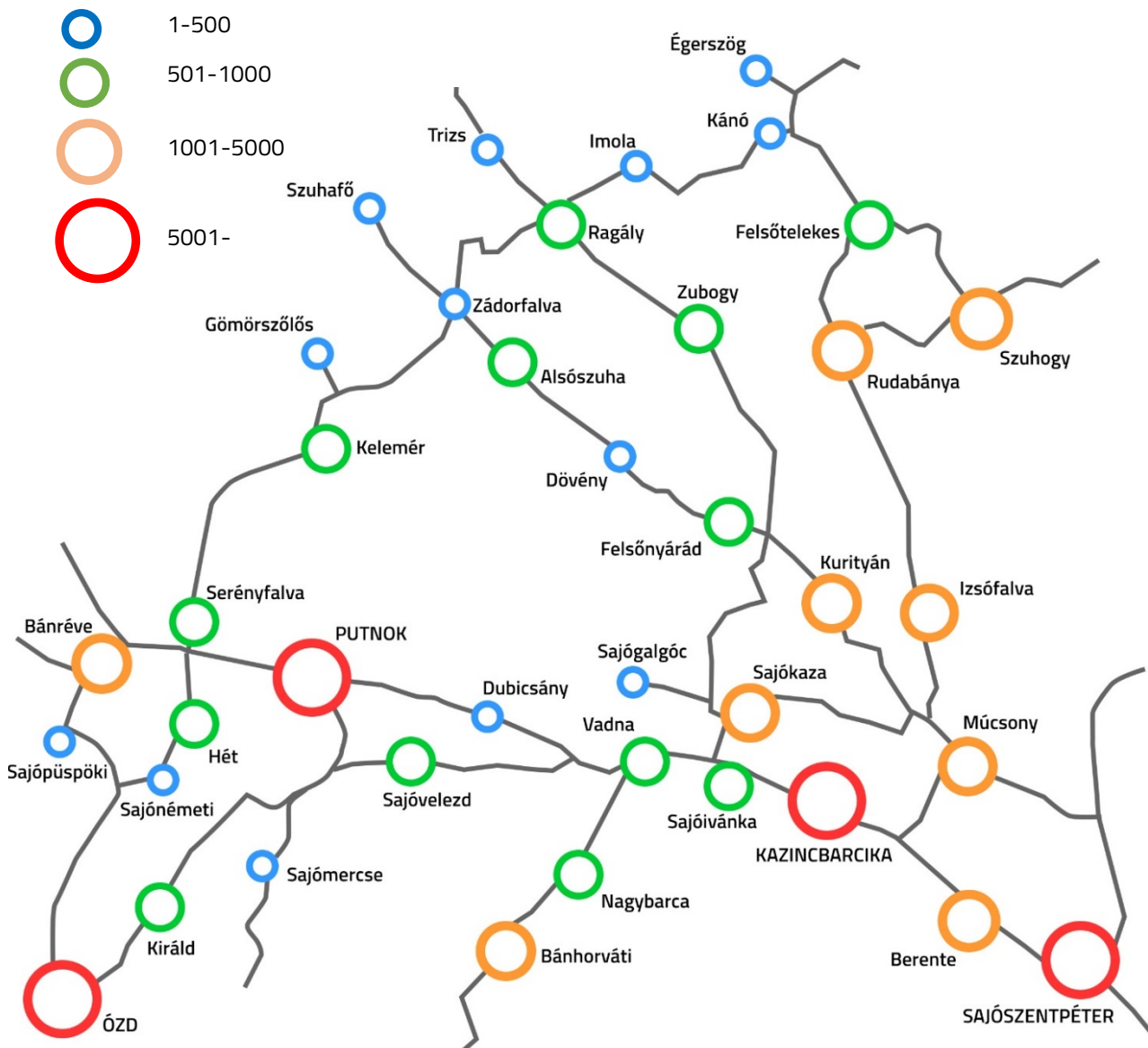
Kánó Magyarország észak-keleti részén, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, a történelmi Gömör vármegye területén fekszik, lakosainak száma mintegy százhatvan fő. Földrajzi szempontból településünk a Bódva völgyétől nyugatra, a Kánói-patak völgyében, a Rudabányai-hegység és az Aggteleki-karszt között erdős dombvidéken, a Galyaság déli mellékén terül el, 260–280 méteres tengerszint feletti magasságban.

TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET

A Kánóhoz legközelebb eső város Rudabánya – mindössze 9 kilométerre –, közeli város még Szendrő (21 km) a megyeszékhely pedig 44 kilométerre található. A település északon Égerszöggel és Szőlősdóval, keleten Felsőtelekessel, délen és nyugaton Imolával határos.

Lent: Kánó és a környező dombok

A régió településhálózata

Néprajzi értelemben Kánó a Felföld keleti részén terül el. Érdekeség, hogy a magyar népi építészet jellegzetes eleme, a tornác ezen a területen viszonylag későn jelent meg, csak a XIX. század második felében. Kánó tornácos házain a végigfutó tornác a jellemző, az utcai homlokzaton mellvéddel, fallal elzárva. A tornácok jellemzően faoszloposak.

A magyar népi építészet legjellemzőbbnek tartott építőanyaga, a vályogtégla szintén viszonylag későn jelent meg a Felföldön. A XVIII. század közepéig az egész környéken a faépítkezés volt a jellemző, ezt fokozatosan váltotta fel a vályogtégla a XX. századra. Kánóban még a XIX–XX. század fordulóján is a fa volt a lakóházak általános építőanyaga, de már a föld is gyakori volt, míg kőház csak kevés volt. Fontos megemlíteni, hogy a földfalú házak alapja is jellemzően kő vagy téglából volt. Ugyanekkor már a cserépfedés is általános volt, emellett még a zsúptetős házak voltak a gyakoriak, és néhány fazsindelyes házat is lehetett találni. A nádtető vidékünkre egyáltalán nem jellemző. Kánóban a hagyományos lakóházakon a mindkét oldalon kontyolt tető a legjellemzőbb, ezek mellett még az oromfalas kialakítás is gyakori. A lakóházak hagyományosan egytraktusos, hosszú házak voltak, csak a századfordulón jelentek meg az L-alakú (úgynevezett „vinklis”) házak, két utcai szobával, nem túl nagy számban.

A TELEPÜLÉS

TELEPÜLÉSTÖRÉNET

Kánó nevének első említése 1272-ből való, Kalnou formában. 1427-ben 21 adózó jobbágyportája volt. A környék többi településéhez hasonlóan Kánó is sokat szenvedett a török időkben, lakossága lecsökkent. Ebben az időben a birtokosok közé tartozott Bornemissza Gergely is. A XVI. század végére a település teljesen elnéptelenedett. Az újratelepülés minden bizonnyal már a következő században elkezdődött, 1704-ben már a református templom is felépült. A század végén Vályi András elegyes, tehát kevert nemzetiségű faluként írja le, főleg református lakossággal. Földje „meglehetősen” termékenységgű, rétje kevés, bora szintén „meglehetősen”. Az Első Katonai Felmérés hasonló korú térképszelvényén azt látjuk, hogy a mai településközpont és környezete már ekkor a maihoz hasonló módon volt beépülve. Jelöli a templomot, a patakot, be van épülve a mai Kossuth Lajos utca nyugati szakasza, felismerhető a mai Arany János és Petőfi Sándor utca. Nagy Lajos országleírása szerint 1828-ban Kánóban 40 ház volt, 431 lakosának többsége református volt. Ezzel a lakosságszámmal a település a közepes méretűek közé tartozott a környéken.

Fent: a művelődési ház

Fényes Elek 1851-es összeírása szerint Kánó magyar falu Gömör vármegye félreeső részén, 321 lakossal, református templommal. A szűkszavú leírásból idilli kép bontakozik ki mindent megtermő szántófölddel, elegendő takarmányt adó rétekkel, juh- és szarvasmarhatenyésztésre kiválóan alkalmas bő legelőkkel. Említi még a gyakran kiöntő patakot és a birtokosokat, köztük a helyben lakó Almási családot. A Második Katonai Felmérés ugyanekkor készült térképszelvényén a településnek nagyjából ugyanazt a kiterjedését látjuk, mint az elsőn, csak jóval pontosabban ábrázolva. A mai Kossuth utca nagyjából a mai Széchenyi utca vonaláig van beépülve. A Harmadik Katonai Felmérés 1874–1884 között készült szelvényén és Magyarország 1941-es katonai felmérésén gyakorlatilag ugyanez a kiépültség látszik. Vende Aladár az előző századfordulón megjelent Borovszky Samu-féle vármegyeleírásban 73 házról és 358, református vallású lakosról ír. Annak ellenére, hogy a második világháború után Kánó népessége fokozatosan csökkent, területi fejlődés figyelhető meg: a Kossuth utca keleti szakasza ebben az időben épült be.

Balra: a temető

Lent: a sportpálya és az orvosi rendelő

TELEPÜLÉSSZERKEZET

Kánó tipikus völgyi település: hosszan elnyúlik a Kánói-patak völgyében. A patak alkotja a falu tengelyét, a település főutcája, a Kossuth Lajos utca is a patakot követi. A településközpontban a főutca ketté válik, két oldalról kerüli meg a templomot, ezzel a felvidéki városok jellegzetes orsós szerkezetét idézi. Ahol a két ág újra találkozik, dél felé elindul az Imolára vezető, meredek Petőfi Sándor utca, és észak-nyugat felé az Arany János utca folytatódik. Ennek végén, éles kanyarulattal indul a temetőhöz vezető utca. Kánói sajátosság a temető elhelyezkedése: fent van a hegyoldalon, és egy kertek alatt futó utca vezet fel hozzá. Erről az utcáról különlegesen megkapó kép tárul a völgyben húzódó település épületeire, háztetőire. Az utca a temetőnél ösvénnyé szűkül, és visszavezet a főutcára.

A településközpontban válik ki a főutcából a Széchenyi István utca, ami a patakon átkelve az önkormányzat épületéhez, az orvosi rendelőhöz és a konferenciaközponthoz vezet.

A településközpontban további fontos közintézmények, középületek vannak: a faluház, a már említett református templom, a művelődési ház és könyvtár, az élelmiszerbolt, a második világháborús emlékmű.

KÜLTERÜLETEK

A település külterületein az erdők a jellemzőek (a nagy erdőségeket a történelmi források is gyakran említik), illetve mezőgazdasági termelés is folyik. Épületek Kánó külterületein elenyésző számban vannak. Az Arany János utca végén található a közelmúltban komoly fejlesztéssel átesett, korszerű pálinkafőző üzem, a Pálinkásház, mellette pedig néhány mezőgazdasági épület található; az Imolára vezető út mellett pedig egy kis erdészház.

*Fent: legelő Kánó határában
Balra: az erdészház*

ÖRÖKSÉGÜNK

// A településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

ÉPÍTETT ÉRTÉKEINK

Településünk egyik országosan védett műemléke a református templom. Bizonyos források szerint már a középkorban is állt itt templom, de a jelenlegi épület minden bizonnyal jóval később, már az újkorban épült. A szakirodalomban az építés dátumáról eltérő dátumokat lehet találni, van, ahol 1704-es építésről és 1804-ben átépítésről írnak, van, ahol 1804-es építésről. A szőszéken látható 1787-es dátum azt valószínűsíti, hogy az 1804-es építkezés valóban csak átépítés volt. A hajó déli oldalán álló, a településképben hangsúlyos módon megjelenő torony 1886-ban készült el, ahogy erről a torony aljában lévő bejárat fölötti évszám is tanúskodik.

A templom észak-déli tájolású, egyhajós, egyenes záródású épület, tengelyében hangsúlyos toronnyal. A hajó ablakai kosáríves záródásúak, vakolatdíszes keretezésűek. A hajó homlokzatát fejezet nélküli pilaszterek tagolják. Az északi bütühomlokzat oromfalas kialakítású, az oromtimpanont hangsúlyos, hódfarkú cserép fedésű párkány választja el az alatta lévő faltól. Az oromtimpanon közepén vakolatkeretezésű körablak található, fölötté stukkódísz. A hajóhoz a keleti oldalon egy kis, nyeregtetős épületrész csatlakozik, itt van a templom bejárata.

Lent: a református templom

A később felépült torony architektúrája illeszkedik a hajó architektúrájához. Itt is megtaláljuk a pilasztereket, itt már fejezettel, és a hajó párkánya a tornyon is körbefordul. A torony aljában van a templom egyik bejárata, fölötte a már említett stukkódísz. A torony szintjei különböző formájú ablakokkal vannak áttörve, ezzel visszafogott mozgalmasságot adva az építménynek: az alsó szinten körablak van, fölötte félköríves, legfelül pedig csúcsíves. A torony tömbje hangsúlyos párkánnyal záródik. Mind a hajó, mind a torony teteje műpala fedésű.

Belül a templom egyhajós kialakítású, hevederíves csehsüveg boltozatokkal fedett. A boltozaton fel van tüntetve az 1804-es évszám. Faragott szószékkoronáján látható a már említett 1787-es évszám. A templom keleti falába I. világháborús emléktábla van beépítve.

Műemléki védelem alatt állnak a temető faragott fejfái is, amik az Ung megyei Abara (Oborín, Szlovákia) és a környező községek temetőiben lévő fejfákkal mutatnak meglepő hasonlóságot. A legrégebbiek a XIX. században készültek, számuk sajnos egyre fogyatkozik.

2

Lent: az első világháborús emléktábla a templom falában

Balra lent: faragott fejfa a temetőben

Jogszabályi háttér

A kulturális örökség
védelméről szóló **2001. évi
LXIV törvény**

**13/2015. (III. 11.) MvM
rendelet**

**66/1999. (VIII. 13.) FVM
rendelet**

További jelentős épített érték a volt Almásy-kúria. Utcai oromfalán 1860-as felirat olvasható, de minden bizonnyal régebbi eredetű épületről van szó. Kéttörtraktusos, belül boltozott kialakítású, homlokzatán stukkódíszes nemesi kúria, falazott oszlopos tornáccal, széles, oromfalas utcai homlokzattal. Az épület a közelmúltban teljes körű felújításon esett át, jelenleg faluház működik benne.

Kánóban arányaiban meglehetősen sok értékes népi lakóépület maradt fenn. Ezek jellemzően kontyolt tetős házak, gyakran tornáccal. A tornácok között falazott oszloposat és faszerkezetűt is találunk, és gyakori az utcai mellvéd. A tornácok áthidalása jellemzően egyenes. A végigfutó tornácokon kívül egy-egy úgynevezett lopott tornác is található, ez azt jelenti, hogy a tornác nem fut végig az épület teljes hosszában.

Fent: a volt Almásy-kúria, jelenleg faluház

Balra: széles, háromablakos utcai homlokzatú népi jellegű lakóház pallótokos ablakokkal, vakolatsávos keretezésű homlokzatokkal, lopott tornáccal, kontyolt nyeregtetővel. Figyeljük meg a színeket is.

*Hagyományos, népi jellegű
lakóház pincével,
sarokkvaderekkel, faragott
ablakkal, padlásszellőzővel*

Különösen értékesek a nagy számban fennmaradt keresztcsűrök. Ezek a telkek hátsó, általában magasabban fekvő részén helyezkednek el, és gyakran magasabbak, mint maga a lakóépület. Részben nyitott kialakításúak. Alapjuk, lábazatuk általában gondosan rakott kőfalazat, felépítményük nagy keresztmetszetű gerendákból- oszlopokból készült ácsolat, falazatuk deszkázat, fedésük cserép. Mára sajnos jobbára funkciójukat veszítették, így az állaguk fokozatosan romlik. Karbantartásuk, megővások, vagy legalábbis dokumentálásuk fontos feladat. Szerkezetükkel, kialakításukkal a történeti ácsmesterség fontos dokumentumai.

Fent: részben deszkázott, részben vakolt falú keresztcsűr a Kossuth Lajos utca egyik kertjében

Balra: úgynevezett Fachwerk-szerkezetű fal. Ez a látható faváz, vázkitöltéses fal német nyelvterületen gyakori. Magyarországon elenyésző számban maradtak fenn ilyen szerkezetek.

Következő oldalon: áttört falú szénatároló. Ez a megoldás kiválóan biztosítja a széna megfelelő szellőzését

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK A TELEPÜLÉSEN

Ahogy a történeti bevezetésben láttuk, Kánó szinte teljes területe történeti településrész. Az egyetlen kivételt a Kossuth utca keleti része jelenti, ezt a részt azonban nem indokolt külön településrészként kezelni. Ilyen módon Kánó teljes belterülete településképi szempontból meghatározó terület.

Lent: Kánó térképe

BEÉPÍTÉSRE SZÁNT BELTERÜLET

Kánó belterületének legnagyobb része évszázadok óta lakott. Az utcarendszer, a telekosztások nagy múltra tekintenek vissza, így önmagukban is értéknek tekintendők, ahogy az is, ahogy a település a tájba illeszkedik.

A legtöbb telek a patak (és a főutca) felé lejt, a házak hagyományosan az oldalhatáron állnak, és kis előkert választja el őket az utcától. Új épületeknél is ez a beépítés javasolt. A régi, népi lakóházak egytraktusosak, hosszan elnyúló téglalap alaprajzúak tornáccal, két utcai ablakkal. Újabb generációt jelentenek a szintén egytraktusos, de T-alaprajzú, tornác nélküli és egy utcai ablakkal rendelkező házak. Ezeknél az utcai ablak alakja a négyzethez közelít. A következő generációt a két utcai szobával rendelkező, L alakú házak jelentik, szintén közel négyzetes utcai ablakokkal. Ezek már átmenetet képeznek a magyar falvak jellegzetes lakóháztípusa, az úgynevezett kockaház felé. Természetesen ez utóbbi épülettípus is jelen van Kánóban.

Új épületeknél ajánlott a meglévő házak alapformájához idomulni, a meglévő épületek átalakításakor pedig ezeket a tömegeket megtartani. Keresztbe beforduló belső épületszárny építése nem javasolt, ez a telket is nehezen használhatóvá teszi.

A német nyelvben létezik egy magyarra lefordíthatatlan szó: Dachlandschaft. Ez nagyjából a tetők által alkotott tájképet jelenti. Nagyon szépen, plasztikusan kifejezi azt, amit egy településre felülről rátekintve látunk. Ilyenkor az egyes házak nem különülnek el, a homlokzatok alig látszanak, viszont a látvány szépsége nagyban függ a tetők kialakításától: formájától, dőlésszögétől, anyagától. Ez a szempont a völgyi fekvés miatt Kánóban különösen fontos. A környező dombokról gyönyörű kilátás nyílik a falura, tehát nem mindegy, hogy milyenek a tetők.

Kánóban jóformán minden lakóépület 35–45 fokos dőlésszögű magastetővel épült fel. Indokolt az új épületeket is így készíteni, így épületszerkezeti szempontból jól működő (nem beázó) tető és használható padlástér alakul ki. A magastető déli oldalára napkollektorok is kiválóan telepíthetők, de figyeljünk arra, hogy csak az épület hátsó, az utcától távolabbi részére tegyünk ilyet. Kánó régi házaira a kontyolt tető a jellemző, de számos oromfalas nyeregtető is van. Új házaknál is ezek a tetőformák a javasoltak. A tetők héjalásának anyaga településünkön már száz évvel ezelőtt is zömmel égetett cserép volt. Ettől eltérni nem ajánlott.

3

Lent: utcakép

Melléképületeket, garázsokat az utcáfrontra tenni nem szabad. Hagyományosan két megoldás van melléképületekre. Ha a telek elég széles, akkor a különálló melléképület kerülhet a telek házzal átellenes oldalára, de ekkor is az utcától jelentősen hátrahúzva, és a házzal párhuzamos gerincű, kontyolt magastetővel, ahogy a régi nyári konyhák épületek. Ha a telek ezt a kialakítást nem teszi lehetővé, akkor a melléképületet a ház hátuljába, mintegy a házat folytatva kell felépíteni, ahogy a régi házaknál az istállók vannak. Más anyaghasználattal, ha az adottságok engedik, alacsonyabb tetőgerinccel lehet őket a lakóháztól megkülönböztetni, ahogy erre több régi példa is van a településen.

Kánóban nincsenek tömör utcai kerítések: a kerítések vagy fából, vagy fémből készültek, gyakran falazott oszlopokkal.

Kánó belterületét területi építészeti örökség védelmére javasolt területként szükséges kezelni.

Jobbra: csűr részlete

Lent: a különböző színű és textúrájú tetőcserepek együtt változatos, mégis egységes látványt nyújtanak, és szépen öregszenek

KÜLTERÜLETEK, BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

Kánó külterületei beépítésre nem szánt területek, ennek megfelelően az erdészház, a Pálinkásház és a mellette lévő állattartó telep kivételével nincsenek külterületi épületek. A felsorolt épületek mindegyike egyszerű tömegalakítású, nyeregtetős épület, ilyen módon jól illeszkedik a Kánót övező táj nyugalmaiba.

Kánó teljes közigazgatási területe az Aggteleki bioszféra-rezervátum átmeneti zónájába tartozik. A Natura 2000 területek közül Kánó területének egyes részei kiemelet jelentőségű természetmegőrzési területek (SCI) illetve különleges madárvédelmi területek (SPA). Az Országos Ökológiai Hálózat övezetei közül Kánó közigazgatási területén magterület, ökológiai folyosó és puffterület is található. Kánó teljes közigazgatási területe tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület.

Fent: mezőgazdasági tevékenység Kánó határában

Következő oldal: táj az Imolára vezető út mellett. A háttérben a Bükk-hegység vonulata látszik.

AJÁNLÁSOK

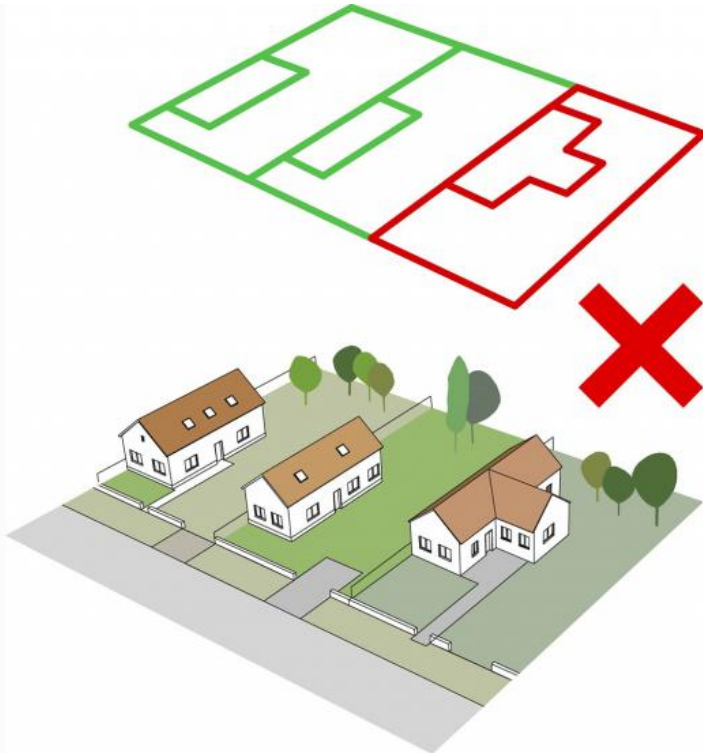
// a településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató

Arra a kérdésre, mitől szép egy lakóház, nem lehet egy mondatban válaszolni. Neves építészek és filozófusok a különféle megközelítések ellenére egyetértenek azonban abban, hogy a közhiedelemmel ellentétben a szépség nem szubjektív, nem részrehajló. A szépség sokféle lehet. Borainkról sem mondhatjuk, hogy a vörösbor jó, a fehér nem. Tudva, hogy bizonyos alkalmakhoz, ételekhez jobban illik a vörös, mondhatjuk, hogy mi a rozét szeretjük. Ebben a fejezetben nem szeretnénk egyoldalúan állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket. Viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerüljük el a legáltalánosabb hibákat: ne járjunk úgy, mint a borász, aki gyakorlatlanul túlkénezte a borát.

Lent: Balázs Mihály: Szent Család Római Katolikus Közösségi Ház, Hernád, Pest megye, 2008/2009

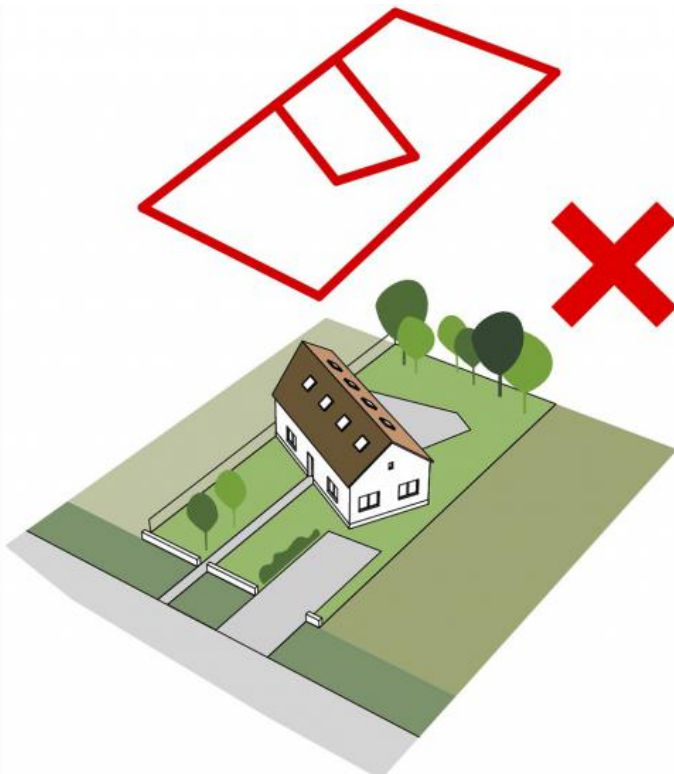

A TELEPÜLÉS BELTERÜLETÉRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

TELEPÍTÉS

Kánóban néhány kivétellel a házak oldalhatáron állnak, az utcára merőlegesen, attól kis előkerttel elválasztva. Az ettől való eltérés nem javasolt: tehát nem javasolt a szabadonálló beépítés, a telken ferdén elhelyezett ház, az utcafrontra kitett ház, és a telken mélyen hátrahúzott telepítés sem.

Jogszabályi háttér

telepítésre vonatkozóan lásd:

OTÉK - 253/1997. (XII.20.) III. fejezet 35. §

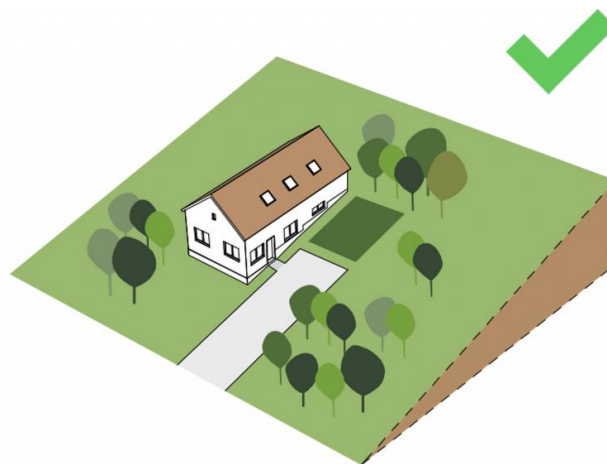
Fent: ajánlott telepítés: oldalhatáron álló ház kis előkerttel; nem ajánlott: utcafronttól jelentősen hátrahúzott ház

Lent: nem ajánlott telepítés: a telken ferdén, szabálytalanul elhelyezett ház

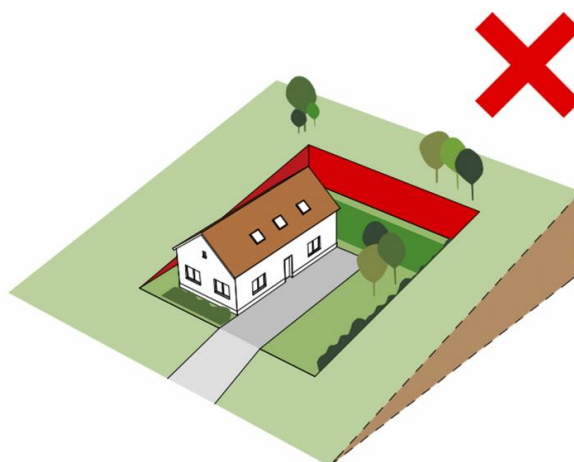
TEREPALAKÍTÁS

Kánóban szinte minden telek lejtős. Tervezésnél ez nehézséget jelent, azonban ha ügyesen kihasználjuk a terepadottságokat, az előnyünkre fordíthatjuk őket. A kulcs az adottságokhoz való alkalmazkodás. Nem a terepet kell a házhoz alakítani (ez jelentős költségekkel is jár), hanem a házat a terephez, amennyire lehetséges.

Ez nem jelenti azt, hogy a tereprendezés nem lehetséges, de igyekezzünk a földmunkákat, támfalak mennyiségét a minimumra szorítani azzal, hogy – építésszszargonnal élve – a terepre ültetjük a házat: a nagy bevágások, feltöltések, támfalak kerülendők, nemcsak esztétikai, hanem műszaki okokból is.

Egy jó példa terepalakításra. A ház megfelelő kialakításával a tereprendezés minimalizálható.

Kerülendő megoldás: nagy bevágások keletkeznek. Lejtős terepen nem szabad arra törekedni, hogy a ház teljesen sík felületen álljon. Ez a megoldás hatalmas többletköltségekkel terhelné az építtetőt.

Közlekedési ökölszámok

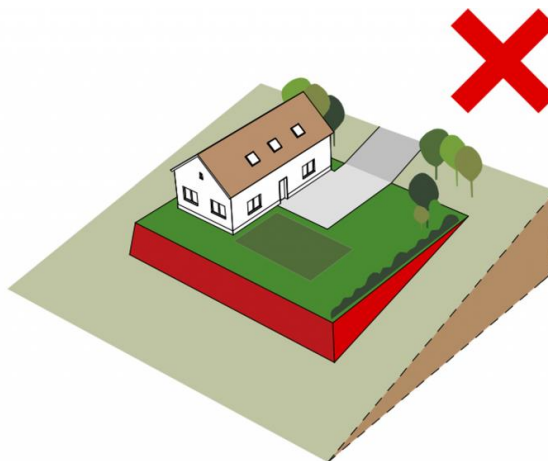
Az épület gyalogos megközelítéséről szóva meg kell említeni néhány fontos ökölszámot:

A lépcsőfokok méretei:

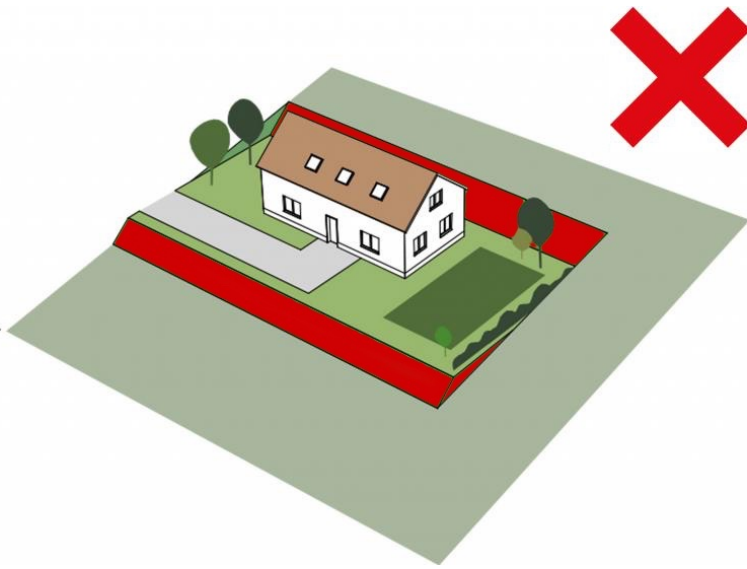
2 m+sz= 62 (64) cm
legnagyobb fellépés 17 cm

Akadálymentes rámpa:

max. 5%,
max. 0,45 méter
szintmagasságon
előtte-utána 1,5 m szabad terület

Kerülendő megoldás: nagy támfalak keletkeznek. Lejtős terepen nem szabad arra törekedni, hogy a ház teljesen sík felületen álljon. Ez a megoldás hatalmas többletköltségekkel terhelné az építtetőt.

Kánóban a legtöbb telek az utcától hátrafelé emelkedik, de van példa oldalirányban lejtő telkekre is (jellemzően a Petőfi Sándor utcán). Ezt a terepadottságot nehezebb kihasználni, mint ha hátrafelé lejtene a telek, de nem lehetetlen.

A meglévő házak egy része a telkek felső oldalára épült, másik részük az alsó oldalra. Az előbbi megoldás talán kedvezőbb, mert így a kerti homlokzatuk magasabb, mint a szomszéd felé eső, és ez a telepítés lehetővé teszi nagyon jól használható pincék és hangulatos, kiemelt teraszok létesítését. Az oldalirányban lejtő telkek esetében a nagy bevágások, feltöltések, támfalak különösen kerülendők, mert a szomszéd felőli telekhatárra kerülnének, ami jogi és műszaki problémákat is felvet.

Fent: kerülendő megoldás: nagy bevágások, meredek rézsűk keletkeznek, az épület szomszéd felőli oldala gödörbe kerül. Lejtős terepen nem szabad arra törekedni, hogy a ház teljesen sík felületen álljon. Ez a megoldás hatalmas többletköltségekkel terhelné az építtetőt.

Lent: oldalra lejtő telek a Petőfi Sándor utcán

ÉPÍTMÉNYMAGASSÁG

A történeti településrészen nem jellemzőek az emeletes házak. A lakóházak magassága közel azonos. Az új épületeknek is a meglévők magasságához kell alkalmazkodni, természetesen ésszerű határokon belül.

A közel (de nem teljesen!) azonos magasságú házak egységes utcaképet alkotnak

Ha a közel azonos magasságú házak közé egy jelentősen magasabb épül, megbomlik az utcakép, ami zavaró, disszonáns eredménnyel jár.

i

Jogszabályi háttér

építménymagasságra vonatkozóan lásd:

OTÉK - 253/1997. (XII.20.) II. fejezet 7.§

TETŐDŐLÉSSZÖG

Kánó belterületén, ahogy a mi éghajlatunkon szinte mindenhol, a tetők dőlésszöge körülbelül 35 és 42 fok között van. Az új házak tetejének is hasonló dőlésszöggel kell rendelkezni, és a meglévő házak esetleges tetőcseréjénél is meg kell tartani az eredeti dőlésszöget. A túl magas vagy a túl alacsony tetők nem illenek a településképbbe, és megfelelő anyagú fedésük is problémás lehet.

Ha az új épület teteje a meglévőkkel közel azonos dőlésszöggel épül, harmonikus utcakép alakul ki.

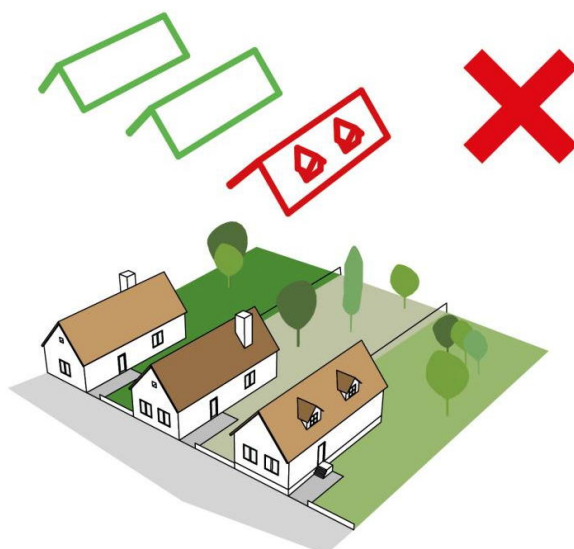
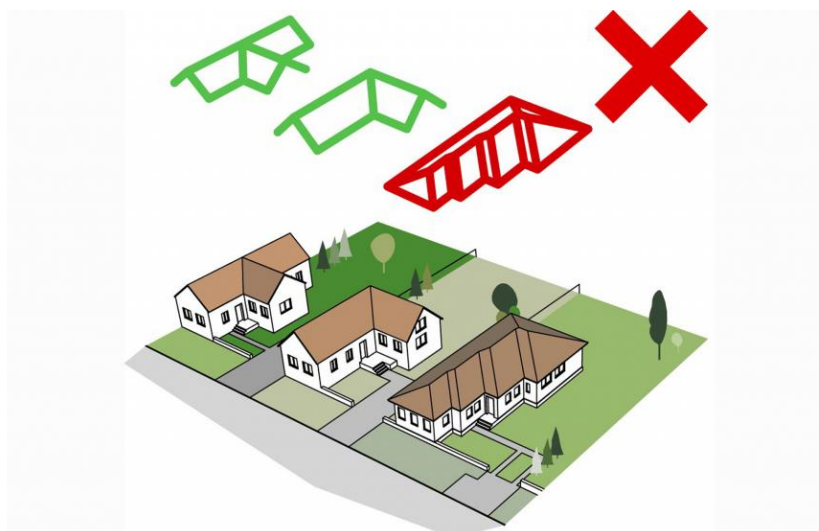

Ha egy új tető túl alacsony, azzal elüt környezetétől. Az egységes, harmonikus utcakép megbomlik.

Fent: hasonló tetődőlésszög egységes településképet eredményez

Ugyanez igaz arra, ha egy új tető túl meredek. Ilyenkor ráadásul a szomszéd telkét is a kelleténél jobban leárnyékolja.

TETŐFORMA

Kánóban az egyszerű geometriájú, kontyolt magastetők a jellemzőek, a legrégebbi házakon ilyeneket találunk. Később épült több csonkakontyos tető is, és utcai oromfallal rendelkező tetőt is találunk.

Új házak építésénél alkalmazkodni kell a kialakult helyzethez. Az egyszerű geometriájú, kevésbé tagolt tetőforma alapkövetelmény. Ha az utcában zömmel kontyolt tetős házak vannak, az új is legyen ilyen. Ha az oromfal vagy a csonkakonty a jellemzőbb, akkor alkalmazzuk azt.

Tetőcsere esetén a meglévővel azonos geometriájú tetőt kell visszaépíteni. Az esetleges tetőtérbeépítéseknel a bevilágítást tetősíklablakkal oldjuk meg. Nagyméretű tetőfelépítmények („kutyaólak”) alkalmazása megbontja a tető nyugalalmát és számos épületszerkezeti problémát okoz, inkább csak kerti homlokzatokon alkalmazzuk őket. L-alakú, szélesebb utcai homlokzatú házak esetében ablakkal rendelkező kis oromfal kialakítása is lehetséges, a meglévőket mintának tekintve.

Fent: a meglévő, egyszerű, nyugodt geometriájú háztetők mellé nem szabad összetett geometriájú tetőidomot építeni.

Középen: a házunk tetőidoma illeszkedjen a többi ház tetőidomához, így egységes, harmonikus utcakép jön létre

Lent: a sok „kutyaól” alkalmazása nyugtalanná, rendetlenné teszi a tető megjelenését.

Balra: háromszög alakú bevilágító alkalmazása új épületeken is javasolt a „kutyaólak” helyett; de figyeljünk rá, hogy egy tetősíkon ne legyen belőle sok. (példa környékbeli településről)

Lent: szélesebb utcai homlokzatú lakóházak esetén kis utcai oromfal is létesíthető, ablakkal. A fotón lévő kis ablak csak padlásbevilágításra szolgál, de egy nagyobb változata már egy szoba megvilágítására is alkalmas lehet.

KERÍTÉSEK, TÉRFALAK

Településképi szempontból az utcai kerítés megjelenése elsődleges fontosságú. Egy utcán végigsétálva hamarabb észrevevesszük a kerítést, kaput, mint a mögötte lévő házat. A kapu ezenkívül kapcsolatot jelent a magánterület és a közterület között, így nemcsak egyszerű használati tárgy, hanem jelkép is.

Kánó területén többféle anyagú kerítést is megfigyelhetünk. Ami közös bennük, az az áttörtség. Ennek a foka különböző, de teljesen zárt utcai kerítés egyáltalán nincsen. A kerítések funkcionálisan három fő elemre tagolhatók: lábazatra, oszlopokra és kerítésmezőkre. Fontos a három elem összhangja. A lábazat általában egyszerű, simított beton. Ez olcsó, egyszerű a kivitelezése és tartós. Ez utóbbi nagyon fontos, mert a lábazat van leginkább kitéve az időjárásnak: hónak, sárnak, fagynak, víznek. Fűrészelt kőburkolatú kerítéslábazat építése nem javasolt.

Első: fémpálcás kerítés beton lábazattal. Figyeljük meg a lábazat visszafogott díszítését is.

Második: léckerítés beton lábazattal, fém oszlopokkal

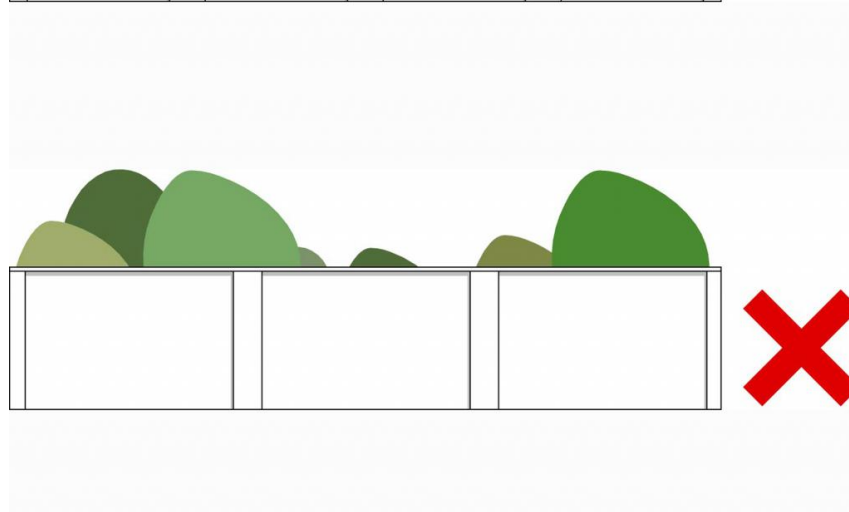
Harmadik: falazott pillérek közötti léckerítés

A falazott oszlopok közötti, fém pálcás kerítés illeszkedik Kánó hagyományaihoz

Ha zárt utcai kerítést szeretnénk építeni, szorosan egymás mellé tett lécezésű kerítésmezőket alkalmazunk. Kánóban a függőleges lécezés a javasolt.

Teljesen zárt, falazott kerítés építése csak a telkek oldalán és hátul megengedett, utcáfronton nem. Nem illik a településképbe, elzárja a napot, a levegőt.

A kerítésoszlopok lehetnek falazottak, és készülhetnek simított betonból, fából vagy fémből is. Régi házaknál megfigyelhetünk számos szép, díszes fémkerítést. Ezek megtartása, karbantartása fontos feladat. Ezenkívül a kerítésmezők vagy lécezettek, vagy egyszerű fém pálcásak.

Kánóban vízszintes lécezésű kerítés építése nem javasolt (hagyományosan a kerítésmezők függőleges lécezésűek), új házakhoz pedig a kovácsoltvas kerítések, kapuk kevésbé illenek. Ha fém kerítésmezők mellett döntünk, az egyszerűsége, visszafogottságra törekedjünk, így a kerítésünk nemcsak a településképbe fog jobban illeszkedni, hanem olcsóbb lesz elkészíteni, könnyebb lesz karbantartani. Az ipari jellegű fémrácsok, trapézlemez alkalmazása nem megengedett, ezek egy település belsejébe nem valók. A településen a vékony, négyzetes szelvényű pálcákból összeállított fémkerítések a megszokottak. Teljesen beton anyagú kerítés létesítése nem javasolt.

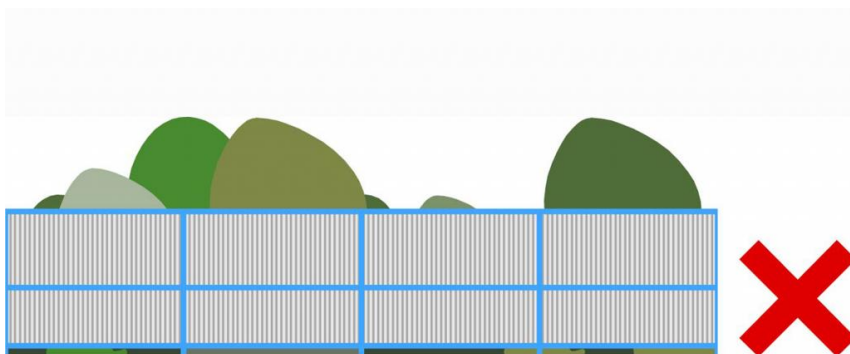
Nagykapunál, kiskapunál javasolt a falazott vagy simított felületű beton oszlop alkalmazása, ez kiemeli a kapu funkcióját és megadja a kapunak a kellő stabilitást. Teljesen zárt utcai kerítés építése az egész településen kevésbé javasolt, így házunk, előkertünk szépsége érvényesülni tud. Akinek szép a háza, szép az előkertje, nem indokolt, hogy elrejtse azt. Amennyiben mégis zárt kerítés mellett döntenénk, ezt fából készült, sűrű lécezésű kerítésmezőkkel oldjuk meg, függőleges lécezéssel. Teljesen zárt, falazott utcai kerítés építése nem megengedett. A kerítések magassága Kánóban sehol sem éri el a szemmagasságot. Új kerítéseknel ezt kell betartani: a kerítésünk alkalmazkodjon a meglévő kerítések magasságához.

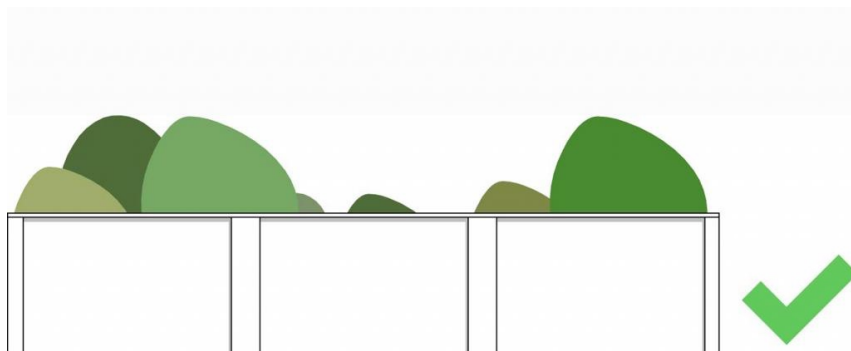
A kerítések, kapuk színére ugyanaz igaz, mint a házak színére. Kerüljük az élénk, rikító színeket. A vakolt, simított beton szerkezetek legjobb, ha szürkén maradnak. Fa elemeknél természetes, a fához illő színeket használunk. Fém kerítésmezőknél a vékonyabb szerkezeti vastagságok miatt elképzelhetők kicsit erősebb színek is. Itt is elmondható, amit már többször javasoltunk a kézikönyvben: mindig figyeljük meg, hogy a közvetlen szomszédságban a színek milyenek, és próbáljunk azokra figyelni.

Fent: ipari jellegű fémkerítés alkalmazása a település belterületén nem megengedett

Középen: díszes fém kerítés és nagykapu

Lent: díszes fém kerítés, szintén díszes beton lábazattal. Ez a halvány szürkés-kék szín jól illik a fémszerkezetekhez.

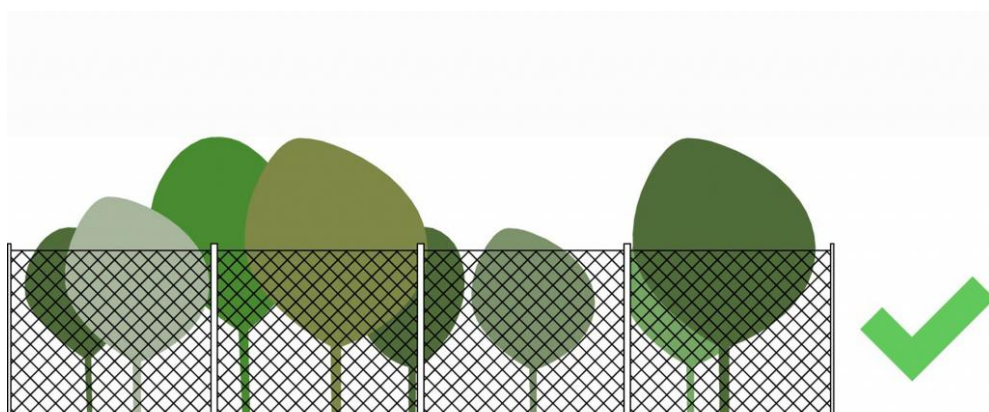

A telkek oldalán és hátul indokolt esetben megengedett a teljesen zárt, falazott kerítés építése is.

Udvari, hátsó kerítésnél természetesen kevésbé szigorúak a feltételek, hiszen ezek kevésbé befolyásolják az utcaképet. Itt építhetünk egyszerű dróthálót is, vagy ha lehetőségeink engedik, lécezett kerítést. Falazott vagy fémkerítést oldalra, hátra építeni kevésbé indokolt. A teljesen zárt falazott kerítés alkalmazása oldalt és hátul ugyan nem tiltott, de a nem kívánt átlátások kiküszöbölése inkább sövény alkalmazásával javasolt.

Telkek oldalán, hátuljában az átlátást sövény telepítésével is meg lehet akadályozni, amennyiben szükséges.

Oldalra, hátra egyszerű fémhálót is telepíthetünk, amit aztán növényvel lehet futtatni.

Kánó abban a szerencsés helyzetben van, hogy szinte minden kertjében van egy értékes keresztcsűr és nyári konyha. A keresztcsűrök méretükből, kialakításukból adódóan fontos elemei a településképek. Bár eredeti funkciójukat többnyire elvesztették, ma is jól használhatók, akár garázs helyett is.

A nyári konyhák a telek házzal átellenes oldalán vannak, az utcáfronttól hátrahúzva. Kialakításuk legtöbbször a házhoz hasonló, mind anyaghasználatában, mind tetőformájában. Ezek a kis épületek ma is jól használhatók, és szintén fontos részét képezik a településképek, így lehetőség szerint megőrzendők. A melléképületek harmadik típusa a ház folytatásaként épült fel, azt mintegy folytatva, de gyakran más anyagú falazatból. Mindhárom típusnál a cseréptető a jellemző, ennek is köszönheti Kánó, hogy a környező dombokról letekintve különösen megkapó a látvány.

Fent: kőlabazatos, deszkázott falú, cseréptetős melléképületek

Jobbra: a házzal párhuzamos tengelyű, nyeregtetős, deszkázott oromzatú melléképület

Lent: újabb építésű, faszerkezetű melléképület a lakóház mögött

Fent: lakóház folytatásában elhelyezkedő, felújítás alatt álló kőfalú melléképület

Lent: a lakóházzal azonos homlokzati kialakítású, különálló melléképület

Új melléképület építéskor (amennyiben a rendezési terv megengedi), bármelyik megoldást alkalmazhatjuk. Fontos kiemelni, hogy melléképület sose kerüljön utcafrontra: ahogy a neve is mutatja, ez az épülettípus alárendelt, „mellékes” szerepű a lakóépülethez képest.

Kialakításában a melléképület, bárhova is kerüljön a telken, mindig nyeregvetős legyen, a főépület tetődőlésszögét követve. Építőanyaga lehet falazott vagy fa, fém szerkezetű melléképületek azonban nem illenek egy település belterületére. Homlokzatképzésében lehet a házhoz hasonló kialakításban vakolt, azonban itt már bátran alkalmazhatunk fát vagy téglát is, ahogy arra találunk példákat is.

Magyarországon manapság gyakran idegenkednek tőle, de valójában nagyon jól használhatók a fedett-nyitott színek gépkocsitárolásra is (a régi kocsiszínekhez hasonlóan). Ezenkívül egy fedett-nyitott térnek számos előnye van: kerti bútorokat, kerti grillt lehet beletenni, nyáron árnyas, és esőben is használható szabadtéri pihenésre, munkára.

SZÍNEK

Kánóban (és úgy általában a magyar nyelvterület hagyományos építészetében) nem jellemző az élénk, rikító színek használata. Kánóban a fehérre meszelt házak sem jellemzőek. Házunk színének kiválasztásakor figyeljük meg a környező lakóházak színvilágát, és igyekezzünk azokhoz idomulni (nem feltétlenül ugyanolyan!), semmiképp sem rikító színt választani. Kánóban a legjellemzőbbek a visszafogott sárgás, barnás színek.

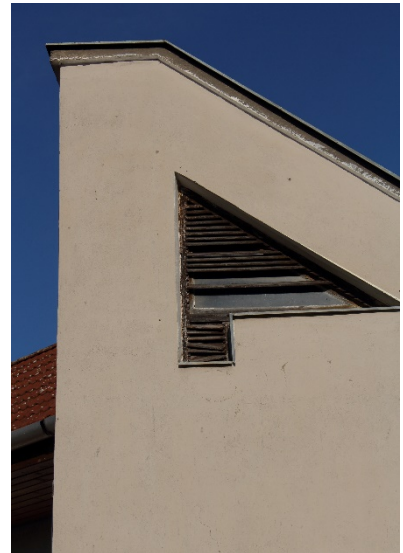
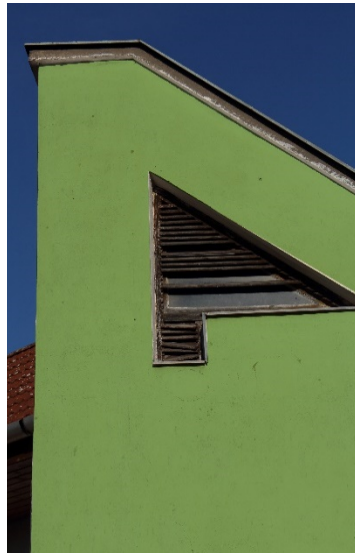
Jobbra fent: a házunk színe illeszkedik az utca többi házához színéhez.

Jobbra: rikító, élénk színek használata nem megengedett.

Lent: azonos tetőforma, azonos homlokzati megjelenés, azonos telepítés – ebben az esetben megengedett a visszafogott színbeli különbség.

jó példa: feújított épületek vagy mai házak homlokzata nem muszáj, hogy színes is legyen! A hőszigetelt homlokzatok is paszteles színnel mázolandók.

jó példa: az ötvenes évek óta épült épületeken az ablakkeret és falszín árnyalatbeli, színbeli, világosságbeli különbségeire.

jó példa: történeti épületek esetében falfeltárással vagy beszámolók alapján érdemes meghatározni az eredeti színt, és azt visszaállítani.

ERKÉLYEK, TORNÁCOK

A tornác a magyar népi építészet jellegzetes eleme. Funkciója sokrétű, talán a legfontosabb, hogy átmenetet képez a külső és a belső tér között. Ezenkívül árnyékol a nap ellen, védi a falat az eső ellen, alkalmas kerti bútorok, vagy akár kerékpárok esőtől védett elhelyezésére. Kánóban is több szép, tornácos épület figyelhető meg. A tornácok beépítése, eltüntetése nem javasolt, ezzel szegényebbé válna a település.

Kánóban a faoszlopos, egyenes áthidalású tornác a jellemző, ez a kialakítás új házakhoz is jól illeszkedik. A tornácnak olyan sok előnye van, hogy építését új házaknál is javasoljuk.

Kánóban a régi házakon a teljesen végigfutó tornác a jellemző, de találunk a Felföld népi építészetére egyébként jellemző úgynevezett lopott tornácokat is. Ilyenkor az épület szélesebb és keskenyebb részekből áll, és tornác a keskenyebb részek előtt van. Az ereszt természetesen egyenesen, törés nélkül végigfut. Ez a tornáckialakítás új házaknál is kedvező, így alkalmazása javasolt.

Lent: faoszlopos végigfutó tornác

Jobbra: szép példa lopott tornácra egy felújítás alatt álló régi házon

AJTÓK, ABLAKOK

Kánóban – ahogy Magyarország történeti építészetében általában – az álló téglalap alakú ablakok a jellemzőek. A régi épületeken kétszárnyú, osztott, kapcsolt gerébtokos ablakok vannak. Nyílászárócsere esetén (állapottól függően) javasolt az eredeti nyílászárókat megtartani és korszerűsíteni. Ennek viszonylag olcsó és hatékony módja, ha a külső ablakszárnyba hőszigetelő üvegezést és jobb záródást biztosító szilikonprofilt építtetünk be. Ha a csere elkerülhetetlen, az ablakok eredeti felosztását mindenképp meg kell tartani. Kétszárnyú ablak helyére például semmiképp se tegyünk egyszárnyút: ez olyan hatást kelt, mintha „megvakítanánk” az épületet. Az utcai homlokzaton a legszerencsésebb a szárnyak osztásának is a megtartása. A régi házakba esetlegesen újonnan beépítendő ablakok az utcai homlokzaton fából készüljenek.

Új házak esetében szintén az álló téglalap forma javasolt két szárnyal. L-alakú, szélesebb utcai homlokzatú házaknál szélesebb, három szárnyú ablakok is megfigyelhetők. A nagyobb méretű ablakokat régen hagyományosan hat mezőre osztották, ez a megoldás új házakon is jól mutat. Az utcai homlokzatra új házaknál is csak fa nyílászáró kerülhet. Udvari homlokzatra kerülhet megfelelő színű műanyag nyílászáró is, de tartsuk szem előtt, hogy ez a fajta szerkezet bár olcsóbb, minőségében és hangulatában sokkal rosszabb, mint egy fából készült.

Fontos odafigyelni a nyíláskeretezésekre is. Ezek a régi házakon általában vakolatdíszek. Ezek megtartása fontos feladat. Újabb (háború után épült) házakon több helyen találunk szellemes, geometrikus jellegű vakolatdíszeket nyíláskeretezésként. A meglévő keretezések megőrzendők, a házak esetleges hőszigetelése esetén változatlan formában, színben pótolandók.

Az országban számos helyen látható, általában polisztirol anyagú, fehér, a nyílást csak részben körbeölelő (tehát két oldalon nem végig lefutó), készen kapható keretezések alkalmazása nem megengedett, mivel ez a motívum teljes mértékben idegen Magyarország építészeti hagyományaitól. Új épületek esetében ha keretezést szeretnénk alkalmazni, az egyszerű, teljesen körbefutó vakolatsáv az ajánlott.

Fent: két függőleges és egy vízszintes szárnyból álló régi kapcsolt gerébtokos ablak

Jobbra: újabb, háromosztatú ablak rejtett redőnyszekrényvel, egyszerű keretezéssel

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

Jobbra: Vakolatdíszes homlokzat

Kánóban a vakolt homlokzatok a jellemzőek. A településen kőburkolat csak lábazatokon szokásos; a téglaburkolat szintén ritka; faburkolatot, deszkázatot pedig csak melléképületeken találunk. Így új épületek építésénél is javasoljuk a vakolt homlokzatkialakítást. Ennek számos előnye van: olcsó, egyszerű, könnyen karbantartható, hőszigetelésre felhordva is alkalmazható. Kőburkolatot legfeljebb lábazatokon használunk; téglát és fát pedig csak úgy, hogy ne borítsa be az egész homlokzatot. Fém, csempe, egyéb homlokzati anyag alkalmazása nem megengedett.

A vakolt falaknak további előnye, hogy kis fantáziával és egy ügyes mester alkalmazásával érdekes díszítéseket is lehet vakolattal készíteni. Vigyázzunk ugyanakkor, ha díszítést alkalmazunk: sosem szabad túlzásokba esni. Ne a díszítés legyen a házon a legszembeesőbb, inkább csak olyan legyen, mint a hab a tortán.

Polisztirol homlokzati díszítések helyett inkább gipsz anyagúakat alkalmazzunk: ez az anyag sokkal tartósabb és szebb.

RÉSZLETKÉPZÉS

Fent: A művelődési ház faragott korlátja
Lent: régi kútház

A részletekre mindig oda kell figyelni. Egy jól megformált tornácoszlop, egy szép kerítéspillér vagy kiskapu, egy érdekes padlásbevilágító olyan apróságok, amik ügyesen alkalmazva egyedivé tudják tenni, fel tudják dobni a házunk megjelenését. De ahogy minden egyébgyel, ezekkel az eszközökkel is csínján kell bánni. Kicsit olyanok ezek, mint az ékszerek: ha túl sokat és túl hivalkodót használunk, akkor éppen ellentétes hatást érünk el, mint szeretnénk volna.

Itt kell megemlíteni a kéményeket is. A téglakémények a házak díszai: annak ellenére, hogy tulajdonképpen épületgépészeti elemek, hozzájárulnak a ház esztétikus megjelenéséhez.

Ugyanez nem mondható el a fémkéményekről. Ezért Kánóban a kémények tető fölé nyúló részét minden esetben téglából kell építeni. A kéményfej kialakítása pedig lehetőséget adhat egyedi ötletek megvalósítására.

Fent, balra: fém padlásszellőző

Fent, jobbra: íves lezárású, vakolatkeretes padlásablak

Fent: falazott tornácoszlopok egyszerű, geometrikus kialakítású lábazattal és fejezettel

Fent: cseréptető vakolt téglakéményekkel (fotó környékbeli településről)

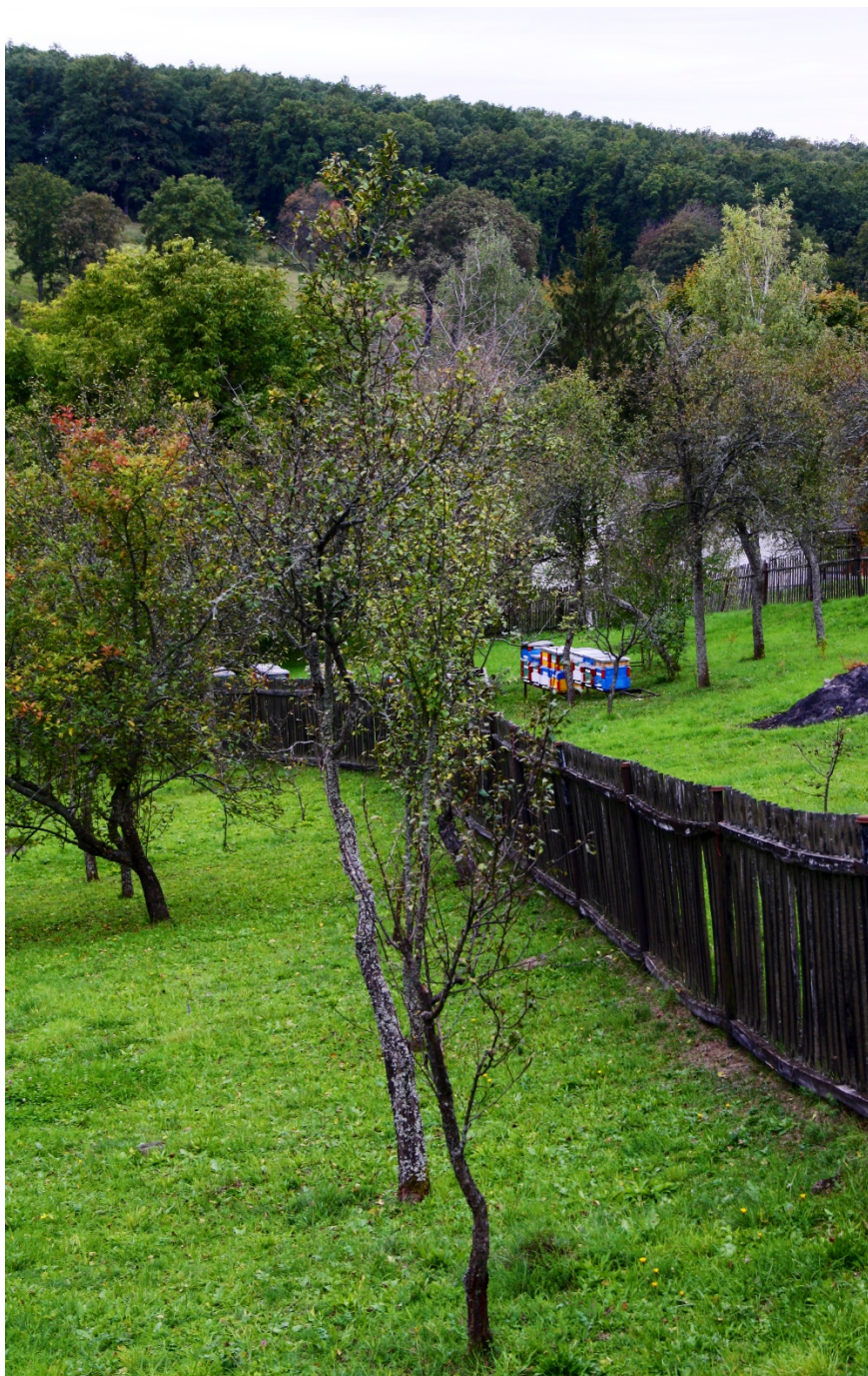
Balra: falazott kerítésoszlopok műkő fedkővel

TERASZOK

A fedett teraszok a korábban tárgyalt tornácok modern megfelelőinek tekinthetők: kapcsolatot teremtenek a ház belseje és a kert között. Új házaknál fedett terasz építése annak rengeteg előnye miatt erősen javasolt. A terasz akkor működik a legjobban, ha a nappalihoz vagy az étkezőhöz csatlakozik. Kialakítása lehet fából vagy téglából. A fémszerkezetű teraszok kevésbé illenek a lakóépületekhez. A teraszok teteje lehet egészen kis dőlésű, korcolt fémlemezzel vagy bitumenes zsindellyel fedett. Pergolák, árnyékolók használata is ajánlott a kerti homlokzatokhoz csatlakozva.

KERTEK

Kertünk teremti meg a kapcsolatot a természettel; annak változása tetten érhető benne, hiszen minden évszakban más-más arcát mutatja. Változatos növényalkalmazással többféle élőlénynek biztosíthatunk életteret. Általában a rejtettebb, intimebb hátsó kertrész a szemlélő előtt észrevétlen marad. Ezek a kertrészek nemcsak pihenésre, felüdülésre szolgálnak, hanem haszonkertként gyümölcsöket, zöldségeket is termeszthetünk bennük.

Az épületeket csak részlegesen takarjuk, árnyékoló fákat a déli kitettségű falak közelében ültessünk. Az előkertbe ültetett fák, cserjék helyének megválasztásakor vegyük figyelembe a ház homlokzati kialakítását, nyílászáróinak elhelyezését. A régi épületek bővítése, felújítása során fokozottan ügyeljünk a már meglévő fásszerű növényzet megóvására.

Kánói hátsókerlek

A szemlélő számára telkünk láthatóbb része az elő- illetve oldalkert lehet, amely ilyen tekintetben nemcsak védelmi, hanem díszítő szerepet is ellát. Díszes, gondozott előkertünkben nemcsak saját magunk, hanem az arra tévedők is gyönyörködhetnek; jó benyomást kelthetünk, és nem utolsó sorban hozzájárulunk utcánk, településünk szép arculatához. Érdemes olyan fajokat telepíteni, amelyek nemcsak virágukkal, hanem levelükkel, termésükkel is díszítenek, így majdnem egész évben színesíthetik udvarunkat.

Törekedjünk arra, hogy kertjeinkben minél kisebb legyen a burkolt felületek aránya. A burkolt felületek nyáron magukba szívják a meleget, nagy esőzésnél nem tudják elnyelni a vizet, megáll rajtuk a por. Ahol mégis elengedhetetlen a talaj leburkolása, ott válasszunk természetes anyagú, vízáteresztő burkolatot.

Szőlővel futtatott loggia

A kert egyes részeit alacsonyabb, magasabb növényfalakkal választhatjuk el. Az előkertbe legfeljebb 1,20 m magas cserjék és lágyszárúak telepítése javasolt. Sövények közül a lombhullatókat részesítsük előnyben, magasságuk ne érje el az 1,50 m magasságot.

A növényfajok megválasztása nagymértékben járulhat hozzá a település, településrészek karakteréhez. Lehetőség szerint a helyi természeti adottságokhoz és hagyományokhoz, meglévő növényzethez illeszkedő fajokat válasszunk. A növények kiválasztását meghatározza a hely, ahova ültetjük. Figyeljük meg, mely növények érzik jól magunkat évek óta a környező kertekben, vagy kérjük szakember segítségét.

Kánóban az előkertekbe és az oldalkertekbe az alábbi, őshonos vagy a területre jellemző növényfajokat javasolt telepíteni:

- Évelők 35 cm alatt
 - Aquilegia flabellata – Harangláb
 - Dianthus barbatus nanus Midget – Törökszegfű
 - Narcissus Tete-a-Tete – Nárcisz
 - Viola x wittrockiana – hibrid árvácskák (áttelelő egyéves vagy kétéves)
- Évelők 35-90 cm között
 - Aster amellus Rudolph Goethe - Csillagószirózsa
 - Aquilegia alpina - Havasi harangláb
 - Aquilegia Flabellata Pink-white – Harangláb
 - Bergenia cordifolia - Szívlevelű bőrlevél
 - Bergenia Rotblum – Bőrlevél
 - Iris germanica – Nőszirm (zöld és tarka levelű változata)
 - Oenothera perennis - Ligetszépe
 - Paeonia lactiflora – Illatos bazsarózsa, pünkösdirózsa
- Évelők 90-160 cm között
 - Delphinium mix – Kerti szarkaláb
 - Digitalis purpurea – Gyűszűvirág
 - Hemerocallis fulva Kwanso - Sásliliom
 - Yucca filamentosa – Pálmaliliom
 - Páfrányok
 - Dryopteris filix-mas - Erdei pajzsika
 - Dryopteris filix-femina – Erdei pajzsika
 - Árnyékliliomok
 - Hosta Birchwood Parky's Gold – Világoszöld levelű, aranyárga szegéllyel
 - Hosta Blue Cadet – kékeszöld levelű
- Cserjék
 - Cornus sanguinea – Veresgyűűrsom
 - Cornus mas - Húsos som
 - Deutzia scabra – Gyöngyvirágcserje
 - Deutzia 'Kalmiflora' – Teltvirágú gyöngyvirágcserje
 - Forsythia x intermedia – Aranyvessző, aranyfa
 - Kerria japonica 'Plenifera' – Boglárkacserje

- *Phyladelphus coronarius* – Jezsámen
 - *Phyladelphus virginialis* 'Schneestrum' – Teltvirágú jezsámen
 - *Physocarpus opulifolius* 'Dart's Gold' – Hólyagvessző
 - *Symphoricarphus albus* – Fehér hóbogyó
 - *Syringa* 'Andreutzen' – Kerti orgona
 - *Syringa vulgaris* – Kerti orgona
 - *Syringa* vulg. 'Katherine Havemeyer' – levendulakék teltvirágú orgona
 - *Syringa* vulg. 'Andenken' –lila teltvirágú orgona
 - *Weigela florida* – Rózsalonc
 - *Hydrangea macrophylla* – Kertihortenzia
 - *Rosa* sp – bokorrózsa
- Kúszócserjék
 - *Hedera* sp. – Borostyán változatok
 - *Lonicera japonica* 'Halliana' – japánlonc
 - *Parthenocissus quinquefolia* – Ötlevélkéjű vadszőlő
 - *Parthenocissus tricuspidata* – Ujjas vadszőlő, tapadókorongos vadszőlő
 - *Wisteria sinensis* – Lilaakác
 - *Wisteria sinensis* Floribunda 'Violacea Plena' – Telvirágú lilaakác
- Dísfák
 - *Acer campestre* – Mezei juhar
 - *Aesculus hippocastanum* – Vadgesztenye
 - *Alnus glutinosa* – Enyves éger
 - *Betula pendula* – Nyírfa
 - *Carpinus betulus* – Gyertyán
 - *Castanea sativa* – Szelídgesztenye
 - *Crataegus laevigata* 'Paul's Scarlet' – Teltvirágú galagonya, díszgalagonya
 - *Crataegus monogyna* – Egybibés galagonya
 - *Malus baccata* 'Liset' – Díszalma
 - *Malus* 'Brandy Wine' – Díszalma
 - *Morus nigra* – Fekete eperfa
 - *Sorbus aria* – Lisztes berkenye
 - *Sorbus aucuparia* – Madárberkenye
 - *Sorbus aucuparia* 'Cardinal Royal' – Tűzpiros termésű berkenye
 - *Tilia cordata* – Kislevelű hárs
 - *Tilia platyphyllos* – Nagylevelű hárs

A hátsóterekben, haszonkertekben az alábbi növények a javasoltak:

- Vitis vinifera – szőlő (tőkésen vagy lugasra futtatva)
- Juglans regia – dió (papírhéjú illetve egyéb hagyományos fajták)
- Prunus – szilva (Besztercei, nemtudom szilva, fehér-zöld ringlő, Duránci, veres szilva illetve egyéb hagyományos fajták).
- Malus – alma (Húsvéti rozmaring, Batul, Asztraháni piros, Csörgőalma, Jonatán, illetve egyéb hagyományos fajták)
- Pyrus – körte (Vilmos körte, Vértelű v. piros belű körte, Hardy vajkörte, árpával érő, mézkörte, Búzás körte, illetve egyéb hagyományos fajták)
- Kajszi (Ceglédi óriás, Magyar kajszi)
- Cydonia oblonga – Birsalma
- Morus nigra - Fekete eperfa
- Mespilus – Naspolya
- Ribes uva-crispa - Egres
- Ribes sp. - Ribizke (fehér, vörös, fekete gyümölcsű)

Kánó területén a növények telepítésekor az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságának előírásait is figyelembe kell venni. Ezek rendelkeznek arról, hogy melyek a tiltott invazív fajok, listájukat a településképi rendelet függelékében lehet megtekinteni.

KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

Ahogy a mintakézikönyv fogalmaz:

„a településkép javításához sokszor nem szükséges nagy beavatkozás, a rendezettség érzésének elérése már fél siker”.

Kánó utcáin végigsétálva mindenhol rendezett közterületekkel találkozunk. Annak ellenére, hogy a település nem túl nagy, a természeti adottságok miatt többféle utcakeresztmetszet van jelen. A falu gerincét alkotó Kossuth utca keleti része csak az egyik oldalán van beépítve, a másik oldalon kaszált legelő, majd dombok vannak. Ezen a részen is van már kétoldali árok, de járda természetesen csak a beépített oldalon van. Az orvosi rendelő környékén is csak az egyik oldalon vannak házak, a másik oldalon pedig gondozott parkot találunk, amin keresztülfolyik a Kánói-patak. A Kossuth utca déli oldala csak a Széchenyi utcától nyugatra van beépítve. Ennek a szakasznak a különlegessége, hogy a déli oldalon az árkot a szépen kikövezett patakmeder alkotja.

*Lent: a település keleti kapuja:
egységes anyagú-kialakítású padok,
szeméttároló, üdvözlőtábla,
iránymutató, híd*

A településközpontot elérve a Kossuth utca kiteresedik, és kiágazik belőle az Arany János utca. Ez a teresedés Kánó központja. A jövőben érdemes lenne az itt lévő élelmiszerbolt épületét úgy felújítani, átalakítani, hogy a faluházhoz hasonlóan méltó legyen központi helyzetére. Egy fa szerkezetű, utcai fogyasztóterasz már önmagában sokkal vonzóbbá tenné az épületet, de már a színes, rikító cégérek, reklámok lecserélése is sokat segítené. A Kossuth utca-Arany János utca-Petőfi utca által határolt tömb több szempontból a felvidéki városok orsós főterére emlékeztet. Patak folyik végig rajta, itt találjuk a templomot, a művelődési házat, egy közparkot. A Kossuth utcának ezen a szakaszán jelenleg csak egyoldali járda van. A jövőben indokolt lenne a kétoldali járda kiépítése, ezzel is erősítve a településközpont-jelleget. Az Arany János utcán sincs kétoldali járda, de itt nincs is rá szükség. Ez a keskeny utca a déli oldalán, kövezett mederben futó kis patakkal különösen hangulatos.

A Petőfi utca déli része a település lakott részének legmeredekebb utcája, igazi hegyvidéki település képét mutatja. Házak csak az egyik oldalon vannak, itt a meredekség miatt a járda is lépcsőzetes kialakítású, és burkolt árok választja el az utcától.

Az egész településen törekedni kell arra, hogy ne kerüljenek az utak mellé olyan növények, amik túl terebélyesre nőnek, akadályozva ezzel a közlekedést. A középületek előtt térköves parkolók vannak kialakítva, ezzel biztosítva, hogy a gépjárművek ne a zöldfelületen parkoljanak. Ennek (a zöldfelületen való parkolásnak) a megakadályozására megfelelő parkolóhelyek és szegélyek kialakításával az egész településen törekedni kell, ahogy az árkokon átívelő gépkocsibehajtókat is ajánlott a településen mindenhol egységes formában kivitelezni.

Fent: az orvosi rendelő melletti parkosított terület padokkal, kikövezett patakmedrekkel, fából készült híddal

Hosszú távon javasolt a településközpontban a légkábelek földbe vezetése, de ez még a jövő zenéje. Addig azonban – nemcsak a településközpontban, hanem mindenhol – az oszlopokon lévő gólyafészkekre oda kell figyelni, erre az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága is felhívja a figyelmet.

A táblákra, hirdetésekre különösen oda kell figyelni, mert egy táblákkal telezsúfolt utca rendetlennek hat. Kánó teljes területén csak az önkormányzat helyezhet el hirdetőtáblákat, a már meglévő, fából készültek mintájára. A hirdetőtáblák kialakítása az egész településen legyen egységes, készüljenek fából. Karbantartásukra; a leszakadt, megrongálódott, aktualitásukat veszített plakátok eltávolítására oda kell figyelni. Vállalkozások, cégek az épületük homlokzatán elhelyezett, szakember által megtervezett, a főépítész által véleményezett táblákon, cégéreken hirdethetik magukat. Fontos, hogy ezek a táblák, cégérek illeszkedjenek az épülethez, amire kerülnek, ne disszonáns, ráaggatott kiegészítések legyenek.

Fent: a művelődési ház mellett kialakított burkolt parkoló

Balra: a Faluház előtti burkolt parkoló

Túloldalt: a Kossuth utca déli oldalának egységes kialakítású gépkocsibehajtói

Fent: pihenőpark a Petőfi Sándor utca és az Arany János utca szegletében asztallal, padokkal, szalonnasütővel

Lent: a templom mögötti pihenőpark asztallal, padokkal, szemétgyűjtővel, sziklakerttel

A telepített növények mellett Kánóban több helyen lehet találkozni virágállványokkal, fatörzsből kialakított virágládákkal. Ezeknek a folyamatos karbantartása az önkormányzat feladata, ahogy a használaton kívüli vagy megrongált utcabútorok javítása, eltávolítása is. Az úgynevezett betört ablak-elvet szem előtt tartva figyelni kell arra, hogy a közterületeken ne legyenek elhanyagolt, lepusztult részek, mert ezek óhatatlanul még több rendetlenséget vonnak maguk után.

Kánóban több olyan kiteresedés is van, ami közparkként funkcionál. Ilyen a Kossuth utca és a Széchenyi utca közötti, patakparti terület a sportpályával, játszótérrel, szalonnasütőhellyel; a református templom mögötti, szintén patakparti rész virágokkal, padokkal, asztalokkal; és a Petőfi Sándor utca és az Arany János utca szegletében található patakpart asztallal, padokkal, szalonnasütőhellyel. A parkokban, ahogy a többi közterületen is, ajánlott a fából készült utcabútorok, szaleklik használata.

A „betört ablak-elv”

A betört ablak-elv elnevezése egy kísérletre utal. Az 1980-as években New Yorkban egy kísérlet keretében kutatók elhelyeztek egy autót egy nem túl jó környéken, és kamerákkal figyelték.

Az autóhoz napokig senki sem nyúlt. Aztán a kutatók betörték az egyik ablakot, és figyelték tovább. Az autót órák alatt széthordták. Ez a kísérlet a gyakorlatban bizonyította, hogy ahol felüti a fejét a legkisebb rendetlenség, ott azt igen hamar a káosz fogja követni.

Virágos közterület telepített és cserepes növényekkel

i

Utcák, parkok ajánlott növényzete:

- Sövényekhez, díszfák
 - Buxus sempervirens - puszpáng.
 - Cornus sanguinea – Veresgyűrűsom
 - Cornus mas - Húsos som
 - Deutzia scabra – Gyöngyvirágcserje
 - Deutzia 'Kalmiflora' – Teltvirágú gyöngyvirágcserje
 - Forsythia × intermedia – Aranyvessző, aranyfa
 - Kerria japonica 'Plenifera' – Boglárkacserje
 - Phyladelphus coronarius – Jezsámen
 - Phyladelphus virginialis 'Schneestrum' – Teltvirágú jezsámen
 - Physocarpus opulifolius 'Dart's Gold' - Hólyagvessző
 - Symphoricarphus albus – Fehér hóbogyó
 - Syringa 'Andreutzen' – Kerti orgona

- Syringa vulgaris – Kerti orgona
- Syringa vulg. 'Katherine Havemeyer' – levendulakék teltvirágú orgona
- Syringa vulg. 'Andenken' –lila teltvirágú orgona
- Weigela florida – Rózsalonc
- Hydrangea macrophylla - Kertihortenzia
- Rosa sp - bokorrózsa
- Díszfák
 - Acer campestre – Mezei juhar
 - Aesculus hippocastanum - Vadgesztenye
 - Alnus glutinosa – Enyves éger
 - Betula pendula – Nyírfa
 - Carpinus betulus - Gyertyán
 - Castanea sativa – Szelídgesztenye
 - Crataegus laevigata 'Paul's Scarlet' – Teltvirágú galagonya, díszgalagonya
 - Crataegus monogyna - Egybibés galagonya
 - Malus baccata 'Liset' – Díszalma
 - Malus 'Brandy Wine' – Díszalma
 - Morus nigra - Fekete eperfa
 - Sorbus aria – Lisztes berkenye
 - Sorbus aucuparia – Madárberkenye
 - Sorbus aucuparia 'Cardinal Royal' – Tűzpiros termésű berkenye
 - Tilia cordata - Kislevelű hárs
 - Tilia platyphyllos – Nagylevelű hárs

Járda melletti növénytelepítés

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

A tájképvédelmi jelentőségű településrészekben fokozott körültekintéssel kell minden beavatkozást (építést és területhasználatot) megvalósítani. Általánosan javasolt a területek beépítetlen jellegének megtartása a már kialakult és értéket képviselő építmények karakterének megővése mellett. Az értékes tájkarakter megőrzését szolgálja a területhasználat és a telekszerkezet hosszú távú megőrzése. A tájképvédelmi jelentőségű területeken reklámfelület elhelyezésére szolgáló önálló építmény, felszíni elektromos hálózati vagy hírközlési elem vagy építmény elhelyezése nem ajánlott.

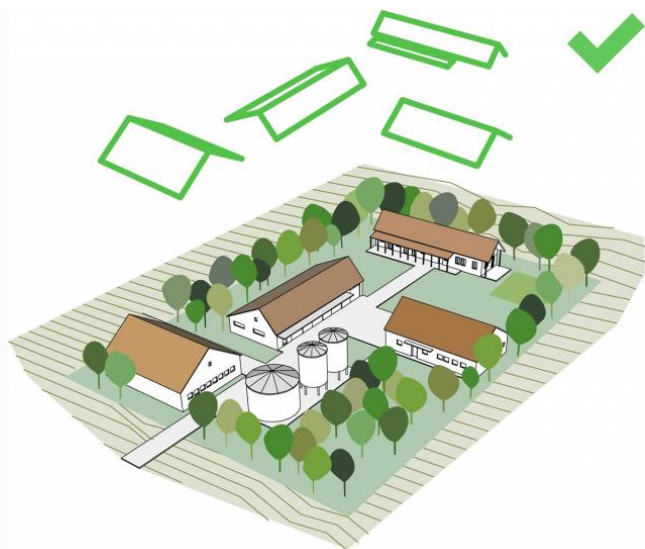
Ahogy a települést bemutató fejezetben említettük, Kánó külterületein nagyon kevés az épület. Az Arany János utca végén, a belterülethez közvetlenül kapcsolódva találjuk a Pálinkásházat és az állattartó telepet. Itt a meglévő épületek 30–45 fokos dőlésszögű nyeregtetőkkel vannak ellátva, a Pálinkásház esetében csonkakonttlyal. Egyszerű formájukkal, nyugodt tetőidomaikkal beleillenek a Kánót övező, rendezett, művelt tájba. Átépités, bővítés, új építés esetén továbbra is a derékszögű rendszerbe illeszkedő telepítés, a 30–45 fokos nyeregtető, a vakolt felületű falak és a cseréptető alkalmazása javasolt.

A karámok fából vannak, egyszerű lécezéssel. További karámok létesítése esetén is ez a javasolt, villanypásztor alkalmazásakor is.

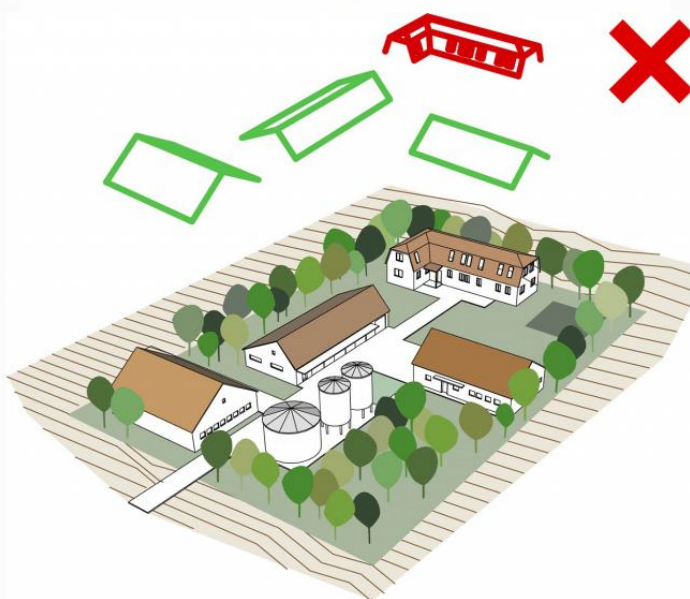
Lent: legelő Kánó határában

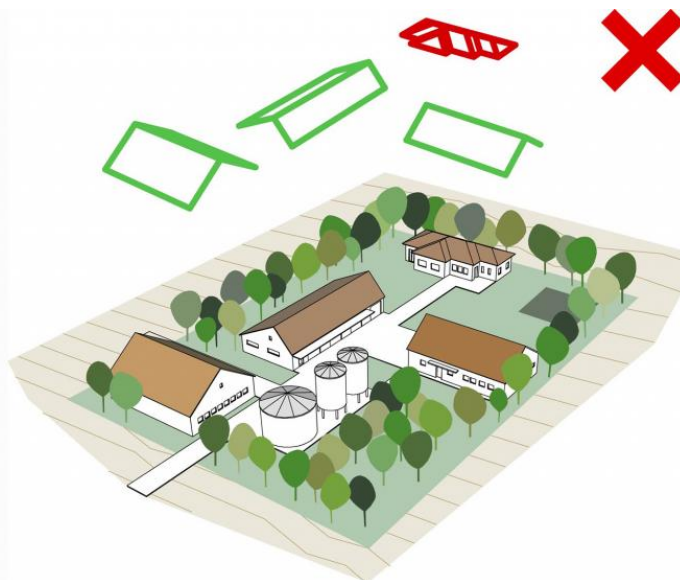
Egységes tetőidom használata a javasolt

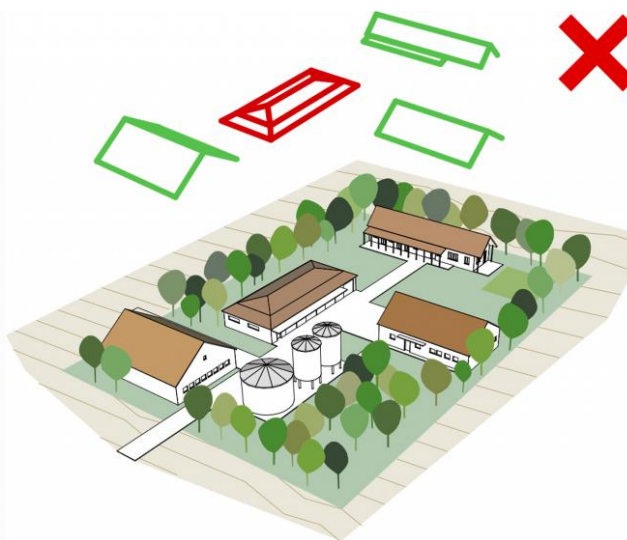
Túlzottan tagolt tetőidomú épület, manzárdtető nem illik a meglévő gazdasági épületek közé

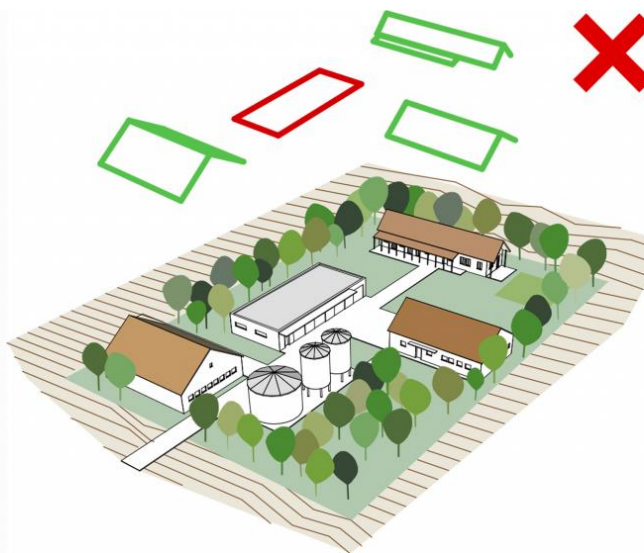
Túlzottan tagolt tetőidomú épület, alacsony dőléssű tető nem illik a meglévő gazdasági épületek közé

A gazdasági épületekre is igaz, hogy nem szerencsés az összetett tetőidom alkalmazása

Lapostetős gazdasági épületek nem illenek a kánói tájba

Lent: a karámok fából készüljenek, egyszerű lécezéssel

JÓ PÉLDÁK

A kézikönyvben felhasznált fotók mindegyike jó példákat mutat be, így mintákat keresve javasoljuk a teljes kiadvány ilyen szemmel való átpörgetését is. Általánosságban elmondható, hogy a helyi védelem alatt álló épületek – még akkor is, ha jelenleg egy-egy közülük felújításra szorul – jó példának tekinthetők.

ÉPÜLETEK, ÉPÍTETT RÉSZLETEK

A közelmúltban felújított Faluháznak nemcsak az eredeti kialakítása, hanem a felújítása is követendő példa. Az épület az eredeti értékeinek megtartásával lett modernizálva, és az új funkció is úgy jött létre, hogy nem tette tönkre a történeti belső tereket. Az egyszerű, természetesen oszlopos léckerítés és a parkosítás is jó példa.

Szépen felújított régi lakóház a Petőfi utcán. Az anyaghasználat, a színek, a nyílászárók kialakítása és a kertben megőrzött keresztcsűr is követendő példa.

Polgári jellegű, az utcafronton két szobás, úgynevezett „vinklis” lakóház. A homlokzat finom síkváltással három sávra tagolódik. A széles utcai homlokzatot egy síkváltás tagolja, az előreugró részt csonkakontyos oromfal hangsúlyozza, vakolatkeretezésű padlásablakkal. Az udvari homlokzatot szintén csonkakontyos veranda tagolja, jellegzetes, kisszemes ablakkal. Az íves padlásablak itt is megjelenik, de alárendelt szerepének megfelelően keretezés nélkül.

5

A lakóházak újabb generációjának egy jellegzetes példája, az utcai homlokzaton egy ablakkal. A kőlábazat és a színezés sávokra osztja a homlokzatot. A háromszárnyú ablak körül egyszerű sáv alkotja a nyíláskeretezést. Az eresz alatti enyhén kiugró sáv párkánként funkcionál. A két szín önmagában és együtt is harmonikus, szép. A tető kontyolt, cserépfedésű. A melléképület követi a főépület kialakítását, anyaghasználatát, színeit; a kert gondozott.

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK

Az utcaképhez a hirdetőtáblák, reklámfelületek, cégérek is ugyanúgy hozzátartoznak, mint az épületek vagy a növényzet. De hogyan hirdessük portékánkat, szolgáltatásunkat úgy, hogy az ne legyen meghökkentő? Hiszen elsősorban a figyelemfelkeltés a célunk, és nem a járókelők rosszallásának kiváltása. A hirdetés lényege a tájékoztatás, amelyet utcaképbe illően is megtehetünk. Ha lehetőségünk van egy szebb utcakép, településképp megteremtésére, miért ne éljünk a lehetőséggel?

Jobbra:

fából készült, esővédő tetőcskével ellátott hirdetőtábla. A környezete is gondozott: szegéllyel elválasztott kavicságyban áll, amiben egy farönkből kialakított virágláda is helyet kapott.

Balra: Kánóban több helyen találunk ehhez hasonló kialakítású busz-megállókat. Az építmény hatékonyan véd az eső ellen, anélkül, hogy túl zárt lenne. Egyszerű formája, anyaghasználata illeszkedik a településképhez.

Lent: a településen több helyen látható iránymutató táblák a hirdetőkkal harmonizálnak anyagukban, színükben, kialakításukban, ahogy ezen a fotón is látható.

Fent: az előző hirdetőnek egy másik változata. Itt a virágok nem külön virágládában vannak, hanem díszes fém konzolokon függnék.

Jobbra: Iránymutató tábla pillangós fémkonzolon függő virággal

IMPRESSZUM

Koncepció: Fülek Zsolt, Kolossa József DLA, Riedel Miklós Márton, Kállai Kata

Készítette: Kánó Önkormányzata a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényhez kapcsolódóan, a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága és a Lechner Tudásközpont útmutatása alapján.

Kánó Önkormányzata

- > Polgármester: Gyenesné Garan Edina
- > web: <http://www.kano.hu>
- > e-mail: kano.onkormanyzat@tmnet.hu
- > cím: 3735 Kánó, Széchenyi út 7.
- > telefon: +36 48 568-247

Szöveg:	Bereczki Zoltán
Fotó (kivéve, ahol más van feltüntetve):	Bereczki Zoltán
Településmérnök szakértő:	Gergely Péter
Kertészeti szakértő:	Simon László
Grafikai tervezés, tördelés (a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága és a Lechner Tudásközpont által készített minta alapján):	Tóth Viktor
Építészeti útmutató ábrái:	Lechner Tudásközpont
Betűtípus:	Titillium Web (Regular, Bold, Italic)

A kiadványban felhasználásra kerültek a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága és a Lechner Tudásközpont által készített mintakézikönyv (Magyarszéphegy) egyes részletei.

Minden jog fenntartva: Kánó Önkormányzata;
Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Gyenesné Garan Edina polgármester,
Kánó Község Önkormányzata
3735 Kánó, Széchenyi út 7.

Kánó, 2017

